

2015 पासूनच्या अर्थशास्त्रातील नोबेल स्मृती पोरितोषिक प्राप्त

अर्थतज्ञाचे आर्थिक विचार

(टिपण)

- प्रशांत हरमकर

सहयोगी प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग

या.द.व. देशमुख कला, वाणिज्य व विज्ञान

महाविद्यालय, तिवसा, जि. अमरावती.

आजीवन सभासद क्रमांक : 1379

मो. नं. : 9420633128

अर्थशास्त्रातील अतुल्य कामगिरी केल्याबद्दल 1969 पासून रॉयल स्विडीश अॅकडमी ऑफ सायन्सने द सव्हेअरजियस स्विस् बँक पारितोषिक देण्यास सुरवात केली. अर्थशास्त्राचे पहिले नोबेल पारितोषिक विजेते रॅग्नर फ्रिश आणि जॉन टिंबरजन ठरले. तेव्हापासून दरवर्षी अर्थशास्त्रातील नोबेल पारितोषिक देण्यात येते. सामान्यपणे आर्थिक तत्व वा सिद्धांत अथवा नव्याने विकसित केलेल्या संकल्पनांना अर्थशास्त्रातील नोबेल स्मृती पारितोषिक दिल्या जात होते. मात्र गेल्या दशकापासून नोबेल पारितोषिक केवळ आर्थिक सिद्धांत वा आर्थिक तत्त्वाबाबतच्या संशोधनाला न देता वादप्रश्न सोडविणारे आर्थिक तत्व वा सिद्धांताना नोबेल पारितोषिक दिल्या जाते. यामुळे तत्व वा सिद्धांताचे उपयोजन आणि परिणामकारकता याला महत्व देऊन पारितोषिक विजेत्यांची निवड केल्या जाते. परिणामतः अर्थशास्त्र हे आधिक्याने वास्तववादी आणि व्यवहारोपयोगी झाले आहे. 47 व्या मराठी अर्थशास्त्र परिषदेचा पहिला सैद्धांतिक विषय म्हणून “2015 पासूनच्या अर्थशास्त्रातील नोबेल स्मृती पोरितोषिक प्राप्त अर्थतज्ञाचे आर्थिक विचार” असा शोधनिबंधक लेखकासाठी विषय चर्चेला ठेवला आहे.

2015 पासून ज्या अर्थशास्त्रज्ञांना नोबेल पारितोषिक प्राप्त झाले आहे त्यांचे अध्ययन हे अनुभवनिष्ठ विश्लेषण आहे. पारितोषिक विजेत्यांनी केवळ सिद्धांत वा प्रारूपाची मांडणी केली नाही तर त्यांच्या सिद्धांत वा प्रारूपाचा प्रत्यक्ष व्यवहारातील समस्या सोडविण्यामध्ये सहभाग झाला आहे. म्हणजेच नोबेल पारितोषिक विजेत्यांच्या संशोधनाने प्रत्यक्ष व्यवहारातील समस्या सोडविण्याचे कार्य केले आहे. त्यांच्या संशोधनातून निर्माण झालेली साधने हि केवळ सैद्धांतिक नसून प्रत्यक्ष व्यवहारात हाताळली जाणारी आहे. त्यामुळे नोबेल पारितोषिक प्राप्त अर्थशास्त्रज्ञांनी अर्थशास्त्राला वास्तवाच्या अधिक जवळ घेवून गेले आहे.

अर्थशास्त्राच्या नोबेले पारितोषिक विजेत्यांना विविध क्षेत्रातील योगदानाबाबत नोबेल स्मृती पारितोषिक देऊन गौरविण्यात आले. ते त्या क्षेत्रातील विशेषज्ञ आहेत. दारिद्र्य आणि कल्याण, करार सिद्धांत, वर्तणुक अर्थशास्त्र, आर्थिक वृद्धी, तंत्रज्ञान आणि हवामान बदल लिलाव सिद्धांत, श्रम अर्थशास्त्र, बँक आणि वित्तीय अरिष्ठ, स्त्री श्रम बाजार अशा विविध क्षेत्रातील त्यांच्या संशोधनाने अर्थशास्त्राला समृद्ध केले आहे. या विविध क्षेत्रातील नोबेल पारितोषिक विजेत्यांच्या योगदानाबाबत शोधनिबंध लेखक शोधनिबंध लिहू शकतात.

उपयोग, दारिद्र्य आणि कल्याण यांच्या सैद्धांतिक आणि व्यावहारिक विश्लेषणाकरिता अंगस डेटॉन यांना 2015 च्या नोबेल पारितोषिकाने सन्मानित करण्यात आले. उपभोग, कल्याण आणि दारिद्र्यावर मात करण्याकरिता आर्थिक धोरणाची रचना कशी असावी याकरिता व्यष्टी, समष्टी आणि विकासाचे अर्थशास्त्र या अनुषंगाने मांडणी केली आहे. यामुळे शोधनिबंधलेखक उत्पन्न, खर्च आणि बचत, कल्याण आणि दारिद्र्याचे मापण या अनुषंगाने अंगस डेटॉन यांच्या योगदानाबाबतचे विश्लेषण लेखक करू शकतात. सबळ मागणी व्यवस्था आणि व्यष्टी अर्थशास्त्र, वैयक्तिक उपभोग आणि समष्टी अर्थशास्त्र, विकसनशील देश आणि विकासाचे अर्थशास्त्र, उपभोक्त्याची मागणी, कल्याणाचे मापण, लिंग विषमता, बचत आणि तरलता, किंमतीमधील बदल व उपभोग, आरोग्य, असमानता व

भारतातील दारिद्र्य, दारिद्र्य आणि दारिद्र्याचे मापन, अन्न आणि पोषणाचे भारतातील वास्तव या विविध पैलूच्या अनुषंगाने शोधनिबंध लेखक अंगस डेटॉन यांच्या संशोधनावर पेपर लिहू शकतात.

करार सिद्धांताकरिता ऑलिव्हर हार्ट आणि बेनजट हॉल्मस्ट्रोम यांना 2016 चे नोबेल स्मृती पारितोषिक प्रदान करण्यात आले. आधुनिक अर्थशास्त्रामध्ये असंख्य प्रकारचे करार केले जातात. या करारांना अर्थशास्त्रामध्ये महत्वाचे स्थान आहे. कराराची रचना अधिक सबळ होण्याकरिता हार्ट आणि होल्मस्ट्रोम यांनी नवीन सैद्धांतिक साधने निर्माण केली आहे. वास्तवातील करार आणि संस्था समजून घेण्याकरिता त्यांचे मौल्यवान योगदान आहे. बेनजट होल्मस्ट्रोम यांनी अभिकर्त्यांच्या पर्याप्त कराराची रचना तयार केली. होल्मस्ट्रोमने कराराचे सामान्यीकरण करून परिणामाची वास्तववादी मांडणी केली आहे.

ऑलिव्हर हार्ट यांनी करार सिद्धांतामध्ये मुलभूत योगदान दिले आहे. हार्ट यांचे अपूर्ण कराराच्या संदर्भात योगदान महत्वपूर्ण मानल्या गेले आहे. कोणत्या पक्षासोबत करार करायला पाहिजे. त्या कराराची क्षमता काय असायला पाहिजे. याबाबत संशोधन करून अपूर्ण कराराचे अध्ययन केले आहे. मालकी आणि व्यवसायाचे नियंत्रण यावर नव्याने प्रकाश टाकला आहे. याचा परिणाम अर्थशास्त्रावर झाला आहे. शोधनिबंध लेखक बेनजट होल्मस्ट्रोम आणि ऑलिव्हर हार्ट यांचे अर्थशास्त्रातील योगदान, प्रमुख अभिकर्ता प्रारूप, पारंपारिक नैतिक धोका प्रारूप, पर्याप्त करार, अपूर्ण करार, संपत्ती अधिकाराची अनुभवनिष्ठ चाचणी, निगम वित्त, वित्त आणि शासन, असममित माहिती आणि करार या अनुषंगाने शोधनिबंध लेखक आपला शोधनिबंध लिहू शकतात.

वर्तवणूक अर्थशास्त्राला 2017 चे नोबेल पारितोषिक बहाल करण्यात आले. आर्थिक व्यवहार घडून येत असतांना मानसशास्त्रीय अंतरंग उलगडून दाखविण्याकरिता रिचर्ड थॅलेर यांना नोबेल स्मृती पारितोषिक देण्यात आले. रिचर्ड थॅलेर यांनी मानव वर्तणुकीच्या दृष्टिकोनातून आर्थिक घटनांचा विचार केला आहे. वास्तववादी विश्लेषण

करतांना आर्थिक निर्णय कशा प्रकारे घेतले जातात. लोकांची वर्तवणुक कशा प्रकारची असते व अत्तिमतः आर्थिक निर्णय कशा प्रकारे घेतले जातात याचे विश्लेषण केले आहे. अर्थशास्त्र आणि मानसशास्त्र, रिचर्ड थॅलेर यांचे अर्थशास्त्रातील योगदान, वर्तवणुक वित्त आणि वादप्रश्न, वर्तवणुक कायदा आणि अर्थशास्त्र, मानसशास्त्र आणि बचत धोरण, वर्तवणुक अर्थशास्त्र आणि शेअर बाजार तसेच रिचर्ड थॅलेर यांच्या वर्तवणुक अर्थशास्त्राची तुलना हर्बट सिमान, मॉअराइस अलाइस, डेनियल काहमेहन, रॉबर्ट शिलार, युजीन फामा आणि पटेर हॅनसन' यांच्या वर्तवणुक अर्थशास्त्राशी करता येईल.

आर्थिक वृद्धी, तंत्रज्ञानात्मक बदल आणि हवामान बदल याकरिता 2018 चे 'अर्थशास्त्राचे नोबेल स्मृती पारितोषिक देण्यात आले. विल्यम नार्थस आणि पॉल रोमर यांना हवामान बदल एकात्मिकरण आणि तंत्रज्ञानात्मक नवप्रवर्तन एकिकरण यांच्या दिर्घकालीन समष्टी आर्थिक विश्लेषणाकरिता नोबेल स्मृती पारितोषिक बहाल करण्यात आले. आर्थिक वृद्धीसह पर्यावरण आणि दबाव निर्माण करणाऱ्या प्रश्नांना संबोधून ते सोडविण्याची पद्धती त्यांनी विकसित केली आहे. शोधनिबंध लेखक, जोखीम, अनिश्चितता हवामान बदल व अर्थशास्त्र, अंतर्जात वृद्धीचे मुलतत्व, आर्थिक विकासाच्या व्युहरचना, हवामान बदल आणि आर्थिक धोरणे, हवामान बदलाचे अर्थशास्त्र आणि प्रारूपे, दिर्घकालीन आर्थिक वृद्धी आणि परतावा, तंत्रज्ञानात्मक नवप्रवर्तन, प्रेरणा आणि अर्थशास्त्र, कल्पनावाहक वृद्धी, अपूर्ण बाजारातील धोरणे, गतिशील अर्थव्यवस्था आणि अनिश्चितता या विविध पैलूच्या अनुषंगाने 2018 च्या नोबेल पारितोषिकासंदर्भात शोधनिबंध लेखक आपला शोधनिबंध लिहू शकतात.

अर्थशास्त्राचे 2019 चे नोबेल पारितोषिक अभिजीत बॅनर्जी, इस्थर डूफ्लो आणि मायकेल क्रेमेर यांना प्राप्त झाले. जागतिक पातळीवर दारिद्र्य कमी करण्याचा अनुभवनिष्ठ दृष्टिकोन आणि दारिद्र्याशी लढा देणाऱ्या संशोधनाला पारितोषिक देऊन गौरविण्यात आले. बॅनर्जी, डूफ्लो आणि क्रेमेर यांचे अर्थशास्त्रातील योगदान, दारिद्र्य कपातीची त्रिसूत्री, दारिद्र्याचे अनुभवनिष्ठ विश्लेषण आणि शिफारशी, आरोग्य क्षेत्र, सुक्ष्म वित्त, मर्यादित

विवेकवाद, J-PAL चे दारिद्र्य कपातीमधील योगदान, महिला सक्षमीकरण आणि आर्थिक विकास, शैक्षणिक कार्यक्रम आणि विकसनशील देश,विकास आणि दारिद्र्य निर्मुलन, बिकट परिस्थितीसाठी उत्तम अर्थशास्त्र, गरिबीचे अर्थकरण या विविध पैलूच्या अनुषंगाने शोधनिबंध लेखकांना 2019 च्या नोबेल पारितोषिक विजेत्यांच्या संशोधनावर प्रकाश टाकता येतो. अंगस रेटन आणि अभिजीत बॅनर्जी यांच्या दारिद्र्य दृष्टीकोन याची देखिल तुलना करता येईल. या अनुषंगाने शोधनिबंध लेखक पेपर लिहू शकतात.

लिलाव सिद्धांत व नव्याने विकसित केलेल्या लिलाव प्रारूपाला 2020 चे नोबेल पारितोषिक बहाल करण्यात आले. लिलाव सिद्धांत व प्रारूपाची मांडणी पॉल आर. मिलग्रोम आणि रॉबर्ट वि. विल्यम यांनी केली आहे. या दोन्ही अर्थशास्त्रज्ञांनी वस्तू आणि सेवांच्या लिलावाच्या प्रारूपाची नव्याने रचना तयार करण्यात आली. उच्चतम लिलाव किंमत आणि समाजहित यांच्या परस्पर संबंधातून नवीन लिलाव प्रारूपे विकसित करण्यात आली. मिलग्रोम आणि विल्यम यांचे लिलाव सिद्धांत व प्रारूपामधील योगदान, परिपूर्ण लिलाव पद्धती, लिलावाचे विविध प्रकार व त्यांचे उपयोजन, नविन लिलाव पद्धती, बहुविध लिलाव व संयोग घड्याळ प्रारूपाची तुलना व साम्य, कार्यप्रवृत्त लिलाव, स्पेक्ट्रम लिलाव, वीज लिलाव, उत्पादक मिश्र लिलाव, लिलाव अंमलबजावणीतील समस्या या विविध पैलूच्या आधारे 2020 च्या नोबेल पारितोषिक विजेत्यांच्या संशोधनावर आधारित पेपर शोधनिबंध लेखकांना लिहता येतो.

श्रम अर्थशास्त्र व कार्यकारण संबंध याकरिता 2021 च्या नोबेल पारितोषिकाने गौरविण्यात आले. श्रम बाजारातील अनुभवनिष्ठ योगदान व कार्यकारण संबंधाचे विश्लेषण यामधून पारितोषिक विजेत्यांनी कार्यपद्धती विकसित केली आहे. याकरिता डेव्हिड कार्ड, जोशुआ एग्रिस्ट आणि गाइडो इम्बेन्स यांना नोबेल पारितोषिक बहाल करण्यात आले आहे. समाजासाठी महत्वाच्या प्रश्नांची उत्तरे शोधण्याकरिता नैसर्गिक प्रयोगाची मदत झालेली आहे. यामुळे श्रम बाजाराचे नवीन अंतरंग स्पष्ट झालेले आहे. 2021 च्या नोबेल

पारितोषिक विजेत्यांचे श्रम बाजार व कार्यकारण संबंधामधील योगदान, नैसर्गिक प्रयोग, श्रम बाजारातील समजूती, श्रम बाजाराची नवचौकट किमान वेतनासह श्रम बाजार, प्रादेशिक विविधता आणि वेतनदर, श्रमिक संघटनांचे वेतनावरील परिणाम, स्थानिक श्रम बाजार आणि उच्चतम स्थलांतरण, श्रमिक स्थलांतरण आणि असमानता या विविध पैलूंच्या अनुषंगाने डेव्हिड कार्ड, जोशुआ एग्रिस्ट आणि गार्डो इमेन्स यांच्या संशोधनावर शोधनिबंध लेखकांना आपला शोधनिबंध लिहता येईल.

वित्तीय अरिष्टामध्ये अधिकोषाची भूमिका याकरिता 2022 चे अर्थशास्त्राचे नोबेल पारितोषिक बेन बर्नाकी, डगलस डायमंड आणि फिलीप दयबिंग यांना प्रदान करण्यात आले. यांच्या संशोधनाचे प्रायोगिक महत्व नियंत्रित वित्तीय बाजार आणि वित्तीय अरिष्टाला आळा घालण्याच्या धोरणात्मक निर्णयामध्ये आहे. बँक क्षेत्रातील घसरण व अरिष्ट, असुरक्षितता व अफवा, अरिष्ट आणि धोरणात्मक प्रतिसाद, जागतिक वित्तीय अरिष्ट व अर्थव्यवस्थांना बसणारे धक्के, वित्तीय अरिष्ट आणि धोरणात्मक उपाय, कोव्हीड 19 आणि अरिष्ट, दिवाळखोरी, तरलता आणि घसरण, महामंदीचे समष्टी आर्थिक विश्लेषण, वित्तीय अरिष्टांचे अमौद्रिक परिणाम, ऋण बाजार, या विविध आयामांच्या अनुषंगाने 2022 च्या नोबेल पारितोषिक विजेत्यांच्या संशोधनावर शोधनिबंध लिहता येतो.

क्लाऊडिया गोल्डीन यांना 2023 चे अर्थशास्त्राचे नोबेल पारितोषिक प्राप्त झाले. क्लॉडिया गोल्डिन यांच्या संशोधनामुळे स्त्री श्रम बाजाराचे परिणाम समजून घेण्यामध्ये पुढारलेपण आलेले आहे. त्यांनी श्रम बाजारातील लिंग भिन्नतेचे न उलगाडलेले विविध आयाम स्पष्ट करून दाखविले आहे. स्त्री श्रमिक आणि श्रम बाजार, स्त्री श्रमिकांच्या आकृतीबंध, स्त्री श्रम बाजाराचा U आकाराचा वक्र, गर्भनिरोधक गोळ्या आणि श्रम बाजारावरील परिणाम, स्त्री श्रम बाजारातील उत्पन्न तफावत, पालकत्वाचा प्रभाव, स्त्री श्रम बाजाराचे वास्तव व लिंग तफावत, विवाहित स्त्री श्रम बाजाराचे वास्तव, बदलता स्त्री श्रम

बाजार व रोजगार या विविध पैलूच्या अनुषंगाने शोध निबंध लेखकांना क्लाऊडिया गोल्डिन यांच्या संशोधनावर शोधनिबंध लिहता येतो.

2015 पासून अर्थशास्त्रातील नोबेल पारितोषिक विजेत्यांनी अर्थशास्त्राच्या विविध शाखामध्ये योगदान देऊन अर्थशास्त्राला समृद्ध केले आहे. या नोबेल पारितोषिक विजेत्यांच्या संशोधनामुळे अनुभविनिष्ट संशोधनाचे अर्थशास्त्रामधील प्राबल्य वाढले आहे. यामुळे नोबेल पारितोषिक विजेते अर्थशास्त्राला वेगळ्या उंचीवर घेऊन गेले आहे.
